

Περιγραφή του τρόπου με τον οποίο το γενικότερο περιβάλλον επηρέαζε και αλληλεπιδρούσε με την καλλιτεχνική παραγωγή κατά τον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση.

Γιώργος Μπουσούτας – Θανάσουλας

2015

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τέχνη, ως δραστηριότητα του ανθρώπου, επηρεάζεται από το γενικότερο κοινωνικό, οικονομικό, φιλοσοφικό και πολιτικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα όμως επηρεάζει τον άνθρωπο, ιδιαίτερα αυτόν που ασχολείται με την καλλιτεχνική παραγωγή, σε όλους τους τομείς της καθημερινότητάς του.

Στην μελέτη αυτή θα ασχοληθούμε με την ανάπτυξη της Τέχνης την περίοδο του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, εστιάζοντας στον τρόπο που η πολιτική, η φιλοσοφία, η θρησκεία, η οικονομία και η κοινωνία την επηρέασαν.

Ξεκινώντας από την περίοδο του Μεσαίωνα θα περιγράψουμε το κοινωνικό φιλοσοφικό και οικονομικό περιβάλλον, την θέση του καλλιτέχνη και τον τρόπο επιρροής του από το κοινωνικό γίγνεσθαι και θα σχολιάσουμε ένα έργο της περιόδου καταδεικνύοντας την σύνδεση της καλλιτεχνικής δημιουργίας με το ευρύτερο πλαίσιο. Με ανάλογο τρόπο θα ασχοληθούμε και με την καλλιτεχνική δραστηριότητα της Αναγέννησης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^Η

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

Οι βαρβαρικές εισβολές του 9ου και 10 αιώνα εδραίωσαν ένα κοινωνικό και οικονομικό σύστημα στην Ευρώπη το οποίο ρύθμιζε όλες τις μορφές των ανθρωπίνων σχέσεων, την φεουδαρχία. Αυτή είχε δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Το πρώτο ήταν η αποσύνθεση της μοναρχικής εξουσίας και ο κατακερματισμός της σε τοπικούς άρχοντες. Το δεύτερο, μια νέα αντίληψη για τον πόλεμο και την ειρήνη που εκφράζονταν με τον όρο *Η Ειρήνη του Θεού*. Η κοινωνία χωριζόταν σε τρεις τάξεις, οι οποίες ήταν έκφραση της Θείας Πρόνοιας. Ο διαχωρισμός αυτός επεκτείνονταν στην κατανομή της εξουσίας και των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτή. Αποτελούνταν, κατά ιεραρχία, από τους *ιερείς*, τους *πολεμιστές* και αυτούς που ασχολούνταν με την γη.¹

Ο άνθρωπος του Μεσαίωνα υποτάσσεται στους ρυθμούς της Φύσης και στην υπάρχουσα ιεραρχία. Αισθάνεται την ύπαρξή του ως υπηρέτη της κοινότητας. Η αφοσίωσή του στην χριστιανική θρησκεία και κυρίως στην Εκκλησία αποτελεί τον ύψιστο σκοπό της ζωής του. Η σωματικότητα και η ατομικότητα θεωρούνται πηγές της αμαρτίας και θα πρέπει να τιμωρούνται αυστηρά.²

Τον 12ο αιώνα η εδραίωση των φεουδαρχικών θεσμών έδωσε την δυνατότητα ανάπτυξης εμπορικών δραστηριοτήτων κυρίως στις πόλεις. Η οικονομική ανάπτυξη των πόλεων δημιούργησε οικοδομικές ανάγκες με αποτέλεσμα την εμφάνιση μιας νέας κοινωνικής ομάδας,

¹Γαγανάκης Κ. *Κοινωνική και Οικονομική Ιστορία της Ευρώπης*, ΕΑΠ, Πάτρα 1999, σ. 41-42.

²Βαλλιάνος Π. *Ουμανισμός και Αναγέννηση*, ΕΑΠ, Πάτρα 2001, σ. 26

των τεχνιτών, πλάι σε αυτή των εμπόρων. Οι τεχνίτες αυτοί για την καλλίτερη διασφάλιση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων συγκρότησαν ενώσεις, τις συντεχνίες.³

Σε αυτό το περιβάλλον σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης της Τέχνης υπήρξε ήταν η Εκκλησία. Λόγιοι μοναχοί ζωντανεύουν τις Τέχνες και η Ρώμη εξελίσσεται σε πνευματικό κέντρο του Χριστιανισμού. Η Τέχνη της εποχής αποτελεί την συνένωση δύο διαφορετικών παραδόσεων, αυτής των βαρβαρικών φυλών και της ελληνικής και ρωμαϊκής παράδοσης.⁴

Τον Μεσαίωνα δεν υπήρχε η απαίτηση από τον καλλιτέχνη να είναι πρωτότυπος. Τα έργα παλαιότερων δημιουργών είχαν θεωρηθεί ως πρότυπα και ο ρόλος του καλλιτέχνη ήταν απλά να αναπαριστά τα πρότυπα αυτά. Επίσης ζητούμενο δεν ήταν να αναπαρασταθεί πιστά αυτό που έβλεπε στην Φύση ή να δημιουργήσει ωραία έργα. Αυτό που επεδίωκε ήταν να μεταφέρει με λιτό και κατανοητό τρόπο την θρησκευτική πίστη. Δεν είχε κοινωνική αναγνώριση και θεωρούνταν απλός τεχνίτης.⁵

Εικόνα 1
ΤΟ ΠΡΟΣΤΥΧΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΚΑΙΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΚΑΘΕΔΡΙΚΟ
ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟΥ (1230)

Με την ανάπτυξη των πόλεων και την δημιουργία των συντεχνιών, δημιουργήθηκαν νέες ανάγκες καλλιτεχνικής έκφρασης. Οι κάτοικοι των πόλεων ανέλαβαν την οικοδόμηση εκκλησιών και κυρίως των καθεδρικών ναών που ήταν η έδρα του Επισκόπου. Εκτός όμως από την έδρα του Επισκόπου, οι καθεδρικοί ναοί, είχαν την θέση σχολείου, μουσείου, αίθουσα μουσικής και κοινωνικών δραστηριοτήτων. Η δύναμη της Δυτικής Ευ-

ρώπης εκφράστηκε στα μέσα του 12ου αιώνα με την οικοδόμηση τεράστιων ναών που εξέφραζαν την θρησκευτικότητα των κατοίκων της πόλης. Την εποχή αυτή εμφανίζεται ένας νέος οικοδομικός ρυθμός, ο γοτθικός. Κοιτίδα του ο ναός του Αγίου Διονυσίου κοντά στο Παρίσι, όπου φυλάσσονται τα λείψανα του Αγίου και βρίσκονται οι τάφοι των βασιλέων της Γαλλίας.⁶

Στον γοτθικό ρυθμό κύριο οικοδομικό στοιχείο ήταν ο λίθος και τρία ήταν τα δομικά του στοιχεία: το σταυροθόλιο με νευρώσεις, το οξυκόρυφο τόξο και οι αντηρίδες στο εξωτερικό του ναού. Επειδή η στήριξη του κτηρίου δεν γίνονταν πλέον στους τοίχους, αυτοί μπορούσαν να

³Γαγανάκης Κ. ο. π. σ. 53-54

⁴Αλμπάνη Τ, Κασιμάτη Μ, *Εικαστικές Τέχνες στην Ευρώπη από τον Μεσαίωνα ως τον 18ο αιώνα*, ΕΑΠ, Πάτρα 2008, σ. 26

⁵ο. π. σ. 31

⁶ο. π. σ. 41

αντικατασταθούν με γυαλί. Έτσι από τον 12ο αιώνα βασικό στοιχείο της διακόσμησης του ναού έγιναν τα υαλογραφήματα. Το φως που εισχωρούσε στο εσωτερικό του ναού από αυτά σε συνδυασμό με το ύψος του κτηρίου έδιναν στον πιστό την αίσθηση της πνευματικής ανάτασης⁷.

Μεγάλη καινοτομία της γοθτικής αρχιτεκτονικής είναι η ύπαρξη αγαλμάτων – κίωνων στην θέση των απλών κίωνων του ρομανικού ρυθμού. Στους κίονες αυτούς ο καλλιτέχνης, χωρίς να επιδιώκει να αντιγράψει την πραγματικότητα, προσπαθούσε να δώσει ζωή στις μορφές μελετώντας την ανθρώπινη ανατομία και έκφραση. Δίνοντας διαφορετικά χαρακτηριστικά σε κάθε μορφή κατάφερε με την πάροδο του χρόνου να δημιουργήσει διαφορετικές βιβλικές μορφές.⁸ Ένα τέτοιο έργο θα εξετάσουμε στην συνέχεια.

⁷ Ο. π. σ.42

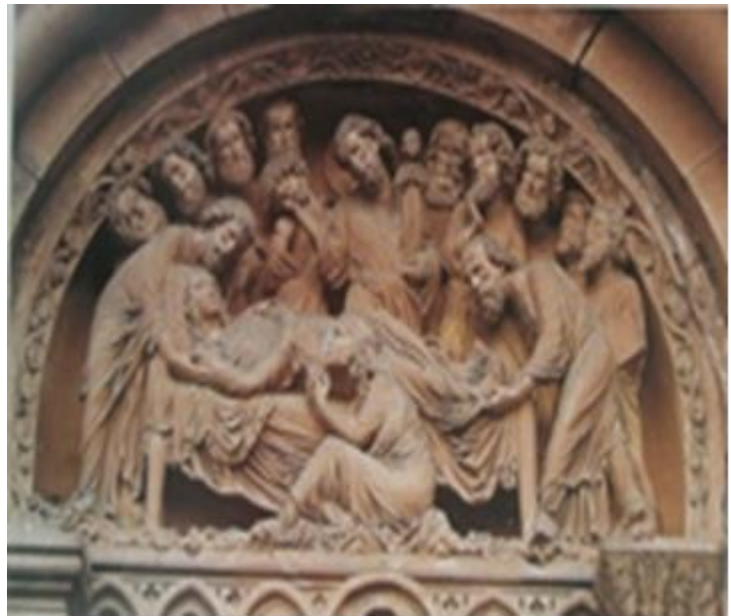
⁸Ο. π. σ. 46

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^Η

Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΟΝ ΚΑΘΕΔΡΙΚΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟΥ.

Ο Καθεδρικός ναός του Στρασβούργου κτίστηκε στις αρχές του 13ου αιώνα. Το έργο με το οποίο θα ασχοληθούμε βρίσκεται στο προστώο του νοτίου κλίτους και παριστάνει την σκηνή του θανάτου της Παναγίας. Στο κέντρο του βρίσκεται η κλίνη με το σώμα της Παναγίας ενώ οι απόστολοι περιστοιχίζουν το νεκρικό κρεβάτι. Εμπρός από αυτό, γονατιστή, είναι η Μαρία η Μαγδαληνή ενώ ο Ιησούς βρίσκεται στο κέντρο του έργου και δέχεται την ψυχή της Παναγίας.⁹

Στο έργο αυτό μπορούμε να δούμε μια διαφορά μεταξύ των πρώτων γλυπτών της γοτθικής τέχνης και της εποχής αυτής. Ο καλλιτέχνης εδώ προσπάθησε να δώσει μια ιεροπρέπεια στην όλη σύνθεση δίνοντας ζωή στις μορφές. Βλέπουμε μια έκφραση πένθους στα πρόσωπα των Αποστόλων. Τρεις από αυτούς κάνουν την χαρακτηριστική χειρονομία της θλίψης. Η Μαρία Μαγδαληνή έχει σφιγμένα τα χέρια της σε αντίθεση με την γαλήνια έκφραση της Παναγίας. Οι πτυχές των ρούχων δεν είναι πλέον απλά διακοσμητικές αλλά ο καλλιτέχνης προσπαθεί να κατανοήσει την τεχνική των αρχαίων αγαλμάτων και αφήνει να δια-

Εικόνα 2
Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΚΑΘΕΔΡΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟΥ

⁹Combrich E H. *Το χρονικό της Τέχνης*, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1998, σ. 192

γραφεί το σώμα κάτω από το ρούχο. Κατά τον E. H. Combrich (1909 – 2001) ο τρόπος που φαίνονται τα πόδια και τα χέρια της Παναγίας και του Ιησού κάτω από το ύφασμα δείχνει ότι ο καλλιτέχνης ενδιαφέρονταν όχι μόνο για το τι παρίστανε αλλά και για το πως το παρίστανε.¹⁰

Η προσπάθεια του καλλιτέχνη ήταν να δείξει τις ιστορίες της Αγίας Γραφής με πειστικό και συγκινησιακό τρόπο. Δεν τον ενδιέφερε η αφήγηση αυτή καθ' εαυτή αλλά το παρηγορητικό μήνυμα και η διδαχή που θα είχαν οι πιστοί όταν θα αντίκριζαν το έργο.¹¹ Σίγουρα τα πρόσωπα των Αποστόλων, της Μαρίας Μαγδαληνής αλλά και της Παναγίας πολύ λίγο έχουν σχέση με την πραγματικότητα, αλλά αυτό δεν είναι το ζητούμενο. Ένα ακόμη σημαντικό σημείο είναι η ανωνυμία του καλλιτέχνη.

¹⁰ο. π. σ. 192 - 193

¹¹ο. π. σ 195

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^Η

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ.

Ως συμβολικό χρονικό όριο της Αναγέννησης ορίζεται το 1401 όπου πραγματοποιήθηκε διαγωνισμός για την κατασκευή και διακόσμηση της βορινής πύλης του βαπτιστηρίου στην Φλωρεντία. Κοιτίδα της οι αυτοδιοικούμενες πόλεις της Βορείου Ιταλίας και φορείς οι άρχοντες των πόλεων αυτών. Ήταν ένα νεωτεριστικό κίνημα που έστρεψε το βλέμμα του προς την κλασική αρχαιότητα. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της η εμφάνιση του κινήματος του *Ουμανισμού*. Το κίνημα αυτό, με βάση τα πρότυπα της αρχαιοελληνικής και λατινικής γραμματείας, στόχευε στην χειραφέτηση του ανθρώπου και την συνειδητοποίηση ότι έχει συναισθήματα και ανάγκες που πρέπει να εκφράσει, αν και το θρησκευτικό συναίσθημα παρέμεινε ισχυρό.¹²

Ο άνθρωπος της Αναγέννησης δίνει αξία στην ανθρώπινη προσωπικότητα. Οι μελετητές του Μεσαίωνα έδιναν περισσότερη αξία στις ιδέες που ένα κείμενο περιείχε και τις ερμήνευαν με βάση την δική τους προσέγγιση. Τώρα το ενδιαφέρον στρέφεται και στον ίδιο τον συγγραφέα και το πνεύμα που αυτός προβάλλει με την σκέψη του.¹³ Στην ουμανιστική θεωρία της Αναγέννησης ο άνθρωπος ορίζεται ως αυτοδύναμος δημιουργός και η Τέχνη θεωρείται ένα πεδίο πραγμάτωσης αυτού του προσορισμού. Σκοπός του γίνεται η καλλιέργεια των έμφυτων κλίσεων και δεξιοτήτων του.¹⁴ Στην φιλοσοφία σημαντική εξέλιξη αποτελεί η ανακάλυψη και αποκατάσταση του Πλάτωνα. Το έντονο ενδιαφέρον για το έργο του εκδηλώνεται με την ίδρυση Ακαδημιών και βιβλιοθηκών. Η πλατωνική θεώρηση του ωραίου και του αγαθού, που πη-

¹²Αλμπάνη Τ, Κασιμάτη ο. π. σ. 72-73

¹³Λαμπράκη Πλάκα Μ. *Ιταλική Αναγέννηση*, Καστανιώτης, Αθήνα 2004, σ. 57

¹⁴Βαλλιάνος Π. ο. π. σ. 26

γάζει από το εσωτερικό του ανθρώπου, σημάδεψε την καλλιτεχνική έκρηξη της περιόδου.¹⁵ Ταυτόχρονα παρατηρείτε μια προσπάθεια των Ιταλών καλλιτεχνών, με πρώτο και κύριο τον Μαντένιο (1431-1506), να αναπαραστήσουν μοτίβα και μορφές σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές.¹⁶

Το πιο χαρακτηριστικό επίτευγμα της Αναγέννησης ήταν η απελευθέρωση της καλλιτεχνικής έκφρασης του καλλιτέχνη από τους περιορισμούς που του έθεταν οι συντεχνίες. Δόθηκε έτσι η δυνατότητα να εκφράσει κάθε δημιουργός το προσωπικό του όραμα για την Φύση και τον Άνθρωπο. Στην κατεύθυνση αυτή, ο ανδριάντας στην γλυπτική και η προσωπογραφία στην ζωγραφική καταλαμβάνουν την περίοδο της Αναγέννησης κυρίαρχη θέση στο ρεπερτόριο των καλλιτεχνών, διότι επιτρέπουν την εστίαση στην ατομικότητα του ανθρώπου, στοιχείο που η κοσμοθεωρία της εποχής αναδεικνύει, όπως προαναφέραμε, σε κεντρικό σημείο της. Οι μορφές απαλλάσσονται από την «απειλητική μεγαλοσύνη» που τις περιβάλλει τον Μεσαίωνα, ενώ η Φύση ζωντανεύει.¹⁷

Οι ανακαλύψεις που έκαναν στην Τέχνη οι Ιταλοί και οι Φλαμανδοί καλλιτέχνες τον 15ο αιώνα προκάλεσαν μεγάλη εντύπωση γιατί έδειξαν ότι, εκτός από μια θρησκευτική σκηνή, η Τέχνη μπορούσε να αναπαραστήσει και την πραγματικότητα. Έτσι οι καλλιτέχνες άρχισαν να πειραματίζονται με νέες τεχνικές. Μέχρι τότε σε όλη την Ευρώπη η τεχνοτροπία που ακολουθούσαν ήταν περίπου ίδια κάτω από τον όρο «διεθνής γοτθικός ρυθμός». Τον 15ο αιώνα όμως η Τέχνη χωρίστηκε σε διάφορες σχολές. Με τον όρο αυτόν εννοούμε τον τρόπο μαθητείας ενός υποψήφιου καλλιτέχνη κοντά σε έναν «δάσκαλο» μαθαίνοντας τις ιδιαιτερότητες της τεχνικής του. Συναντάμε λοιπόν τέτοιες σχολές σε διάφορες πόλεις όπως την Σιένα, την Φλωρεντία, την Ντιζόν ή την Βιέννη που καθιστούν διακριτές τις διάφορες τεχνοτροπίες¹⁸.

Η πιο ξακουστή περίοδος της Ιταλικής Τέχνης και μια από τις πιο σημαντικές στην ιστορία της Τέχνης γενικά, ήταν αυτή των αρχών του 16ου αιώνα. Είναι η εποχή που μεγάλοι καλλιτέχνες, όπως ο Λεονάρντο ντα Βίντσι (1452-1519), ο Μιχαηλάγγελος (1475-1564), ο Ραφαήλ (1483-1520) και ο Τισιανός (1488-1576), μεταξύ άλλων, δημιουργούν αριστουργήματα. Όλοι αυτοί οι δημιουργοί στράφηκαν προς τα μαθηματικά για να μελετήσουν την προοπτική και στην ανατομία για να μελετήσουν το ανθρώπινο σώμα.¹⁹ Το ωραίο πλέον θεωρείται μεταστοιχείωση

¹⁵ο. π. σ. 55-56

¹⁶ Λαμπράκη Πλάκα Μ. ο. π. σ. 64

¹⁷Βαλλιάνος Π. ο. π. σ. 69 - 70

¹⁸ Combrich E H. ο. π. σ. 247 - 249

¹⁹ ο. π. σ. 287

της ύλης που συντελείται με την βοήθεια τριών στοιχείων, του αριθμού, της αναλογίας και του φωτός.²⁰ Έτσι ο καλλιτέχνης διέυρνε τους ορίζοντές του και δεν ήταν ένας τεχνίτης ανάμεσα στους άλλους τεχνίτες. Ανάγκασαν με την στάση τους και τις γνώσεις τους τους συμπολίτες τους να τους δεχθούν ως διευθυντές πολυπρόσωπων εργαστηρίων και οι ισχυροί θεωρούσαν τιμή να καλέσουν κάποιον από αυτούς στο σπίτι τους. Πιο παλαιά ο ηγεμόνας έδειχνε την εύνοια στον καλλιτέχνη. Τώρα τα πράγματα είχαν αλλάξει.²¹

²⁰ Λαμπράκη_ Πλάκα ο. π. σ. 80
²¹ ο. π. σ. 287 – 288.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^Η **Η ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ**

Ο Ραφαήλ Σάντι γεννήθηκε στο Ούρμπινο και μαθήτευσε στην Περούτζια κοντά στον ζωγράφο Πιέτρο Περουτζίνο (1446-1523). Γνώρισε το έργο του Μιχαηλάγγελου όταν πήγε για λίγο στην Φλωρεντία. Μελέτησε σε βάθος τις τεχνικές των μεγάλων δημιουργών της εποχής του και με τον τρόπο αυτό δημιουργεί την δική του τεχνοτροπία. Το 1508 τον καλεί ο ουμανιστής πάπας Ιούλιος Β' (1443-1513) και του αναθέτει την διακόσμηση της αίθουσας της υπογραφής²². Η τοιχογραφία καλύπτει τρεις ημικυκλικούς τοίχους ανάμεσα στους

Εικόνα 3
Ραφαήλ 1510 – 1511
ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

και τον Αριστοτέλη οι οποίοι πλαισιώνονται από μια αψίδα. Στο κέντρο είναι ο Πλάτωνας, με τα χαρακτηριστικά του Ντα Βίτσι, και ο Αριστοτέλης. Ο Πλάτωνας κάτι λέει και δείχνει προς

θόλους της οροφής με θέματα εμπνευσμένα από την θεολογία, την φιλοσοφία και την ποίηση. Αυτή που αναφέρεται στην φιλία είναι η Σχολή των Αθηνών. Ο τίτλος δεν ήταν του Ραφαήλ και στο πάνω μέρος της ο καλλιτέχνης σημείωσε με τις λέξεις *Causarum Cognitio* (να γνωρίζεις τις αιτίες), το φιλοσοφικό συμπέρασμα μελέτης των έργων του Αριστοτέλη.

Στην τοιχογραφία παριστάνονται όλοι οι φιλόσοφοι της αρχαίας Ελλάδας γύρω από τους δύο μεγάλους φιλοσόφους τον Πλάτωνα

²² Αλμπάνη Τ, Κασιμάτη ο. π. σ. 107-108

τον ουρανό ενώ ο Αριστοτέλης με την κίνηση του χεριού του δείχνει προς την γη, σαφής αναφορά στον κόσμο των Ιδεών του πρώτου και τον θετικισμό της θεωρίας του δεύτερου. Ενδιάμεσα καθισμένος στα σκαλιά βρίσκεται ο Διογένης αδιαφορώντας για τα εγκόσμια. Οι υπόλοιποι φιλόσοφοι χωρισμένοι σε ομάδες βρίσκονται στα αριστερά του Πλάτωνα οι συγγραφείς και στα δεξιά του Αριστοτέλη οι επιστήμονες, ενώ σε νεανική μορφή βλέπουμε και τον ίδιο τον καλλιτέχνη. Μορφές σημαντικών καλλιτεχνών της εποχής διακρίνουμε και στα πρόσωπα άλλων φιλοσόφων.²³

Η τοιχογραφία παρουσιάζει κάθε φιλόσοφο να ασχολείται με κάτι. Η πολύχρωμη νατουραλιστική παρουσίαση των φιλοσόφων σε ομάδες ενώ επιχειρηματολογούν ήταν κάτι που γνώρισε μεγάλη απήχηση και την κατέστησε πρότυπο για τους επόμενους καλλιτέχνες. Στην τοιχογραφία ενσωματώνεται το ουμανιστικό πολιτισμικό εγχείρημα που ξεκίνησε ο Πετράρχης (1304-1374) και ανταποκρίνεται στις ρυθμιστικές αρχές που διατύπωσε ο Αλμπέρτι (1404-1472) και οι θεωρητικοί του 15ου αιώνα²⁴. Όλες οι γραμμές της προοπτικής οδηγούν το βλέμμα στο κέντρο του έργου που είναι ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, ενώ οι υπόλοιποι ως δορυφόροι τους πλαισιώνουν.²⁵ Ίσως να ήθελε να δείξει με αυτόν τον τρόπο την 'διαμάχη' αριστοτελικών και πλατωνικών που κυριαρχούσε την περίοδο αυτή. Αν συνδυαστεί με την έκφραση πάνω από το έργο ο καλλιτέχνης τάσσεται υπέρ της θεωρίας του Αριστοτέλη.

²³ ο. π. σ. 110

²⁴ Μπέλ Τζ. Καθρέπτης του Κόσμου, Μεταίχμιο, Αθήνα, χ.χ σ. 197 - 198

²⁵ Λαμπράκη _ Πλάκα ο. π. σ. 84 - 85

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην μελέτη αυτή παρουσιάσαμε την επίδραση στην καλλιτεχνική δραστηριότητα των κοινωνικών, φιλοσοφικών, θρησκευτικών και οικονομικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας την περίοδο του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης. Μέσα από τα παραδείγματα δύο έργων, διαφορετικών μορφών Τέχνης, δείξαμε τον τρόπο που η επίδραση αυτή αποτυπώνεται σε αυτά ενώ ιδιαίτερη μνεία έγινε για την θέση και τον ρόλο του καλλιτέχνη σε κάθε μια από τις περιόδους αυτές.

Έγινε ως εκ τούτου φανερό ότι τόσο ο καλλιτέχνης όσο και η Τέχνη, ως μορφή έκφρασής του, έχουν άμεση σχέση και επηρεάζονται με τις γενικότερες πολιτικές, φιλοσοφικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο που αυτός δραστηριοποιείται. Η θέση ωστόσο του καλλιτέχνη εξαρτάται ως ένα βαθμό και από το πόσο ο ίδιος εξαρτά το έργο του από το περιβάλλον του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλπιάνη Τ, Κασσιμάτης Μ, *Εικαστικές Τέχνες στην Ευρώπη από τον Μεσαίωνα ως τον 18ο αιώνα*, ΕΑΠ, Πάτρα 2008.
- Βαλλιάνος Π. *Ουμανισμός και Αναγέννηση*, ΕΑΠ. Πάτρα 2001.
- Γαγανάκης Κ. *Κοινωνική και Οικονομική Ιστορία της Ευρώπης*, ΕΑΠ, Πάτρα 1999.
- Λαμπράκη Πλάκα Μ. *Ιταλική Αναγέννηση*, Καστανιώτης, Αθήνα 2004.
- Μπέλ Τζ. *Καθρέπτης του Κόσμου*, Μεταίχμιο, Αθήνα, χ.χ.
- Combrich E H. *Το χρονικό της Τέχνης*, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1998.